

**„ÉN IS SZERETNÉK ÚGY ÉLNI, MINT BÁRKI MÁS!” – AVAGY A
KÖZSZEREPLŐK MAGÁNSZFÉRA-VÉDELME NEK ALKOTMÁNYOS
KÉRDÉSEI**

Tudományos diákköri dolgozat

2010. október

Készítette: Papp Olga
Témavezető: Dr. Balogh Judit
egyetemi docens, tanszékvezető
Debreceni Egyetem ÁJK
Alkotmányjogi Tanszék

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
Nyilvánosság – közszereplés – közszereplő	6
<i>Közszereplők – a Legfelsőbb Bíróság három határozata alapján.....</i>	<i>14</i>
<i>Két kiterjesztő értelmezés.....</i>	<i>14</i>
<i>...és egy szűkítés.....</i>	<i>16</i>
A hírességek magánszféra-védelmével kapcsolatos kérdések	17
<i>Celebek és hírességek</i>	<i>17</i>
<i>A foglalkozás szabad megválasztásának joga</i>	<i>18</i>
<i>Az emberi méltósághoz való jog</i>	<i>19</i>
<i>Jó hírnévvédelem és személyes adatok védelme</i>	<i>20</i>
<i>Diszkrimináció?.....</i>	<i>26</i>
<i>Jog a magánlakás védelméhez és a pihenéshez.....</i>	<i>28</i>
<i>A sztárok és a testi-lelki egészség joga</i>	<i>29</i>
Összegzés, következtetések	31
Irodalomjegyzék	33

Bevezetés

Az elmúlt néhány évben gyakran kerültek előtérbe a közszerepléssel, közszereplőkkel kapcsolatos problémák, tisztázatlan kérdések. Elsősorban politikai vonatkozásban beszélnek sokat a témáról, ennek illusztrálására idéznék is egy kiragadott példát. Az egyik párt 2010-es országgyűlési választási kampányprogramjában az egyik pontként, megvalósítandó feladatként ez szerepelt: „A közszereplő fogalmának pontos és differenciált meghatározásával és a tudósítás szabadságának biztosításával csökkenteni akarjuk annak az esélyét, hogy a jövőben közszereplők a magánjogi személyiségvédelem mögé bújva térjenek ki a nyilvánosság kontrollja, illetve a nyilvános politikai kritika és vita elől.”¹ Természetesen a pártok elsősorban a politikai közszereplőkről beszélnek, a rendszerváltás előtti időszak, illetve az elmúlt évek „titkainak” feltárása érdekében, az egyik probléma azonban világosan kiderül a programpontról: a közszereplő fogalma nincsen definiálva a magyar jogi szabályozásban. Erre egyébként – immár jogi vonatkozásként – szintén az elmúlt években az új Polgári Törvénykönyv kodifikációs folyamata során a jogalkotó is felfigyelt, és jogpolitikai törekvésként jelent meg az, hogy az ezzel kapcsolatos fogalmakat valamilyen módon tisztázni kell. Már csak azért is, mert a közszereplők magánszféra-védelmével kapcsolatban nagyon ellentmondásos a bírói gyakorlat.

Dolgozatom célja elsősorban nem a témával kapcsolatos joggyakorlat bemutatása, hanem az elméleti háttér elemzése – természetesen ehhez elengedhetetlen néhány jogeset felvillantása is, de csupán abból a célból, hogy elvi következtetéseket lehessen levonni belőlük, és nem az ellentmondások feltárására irányulóan. Megemlítek majd néhány, a média napi hírei közül merített esetet is annak alátámasztására, hogy valóban aktuális problémával állunk szemben, amellyel nap mint nap szembesül a jogalkalmazás. Legfőképpen a jelenlegi magyar jogi felfogásra fogok koncentrálni, a nemzetközi vonatkozásból is inkább csak egy-két példát emelek ki, amennyiben azok kötődnek a magyar viszonyokhoz, és alkalmasak lehetnek talán azok továbbgondolására, javítására is.

Dolgozatomban elsősorban a közszereplők magánszféra-kérdése mögött álló alkotmányjogi vetületekre helyezem majd a hangsúlyt, és nem a polgári, vagy büntetőjogi vonatkozásokra. A téma ebben a tekintetben nincsen megfelelően feldolgozva, persze ezt az is okozhatja, hogy a probléma összetett, átnyúlik a polgári jog, illetve a büntetőjog területére is.

¹ http://lehetmas.hu/upload/9/9/201003/LMP_Program_2010_1.pdf (35. oldal)

Gyakran médiajogi megközelítésben tárgyalják a kérdéskört, alapvetően személyiségvédelem versus véleményszabadság keretbe helyezve azt. Például Polyák Gábor így ír erről: „A személyiségvédelem eszközeinek alkalmazhatóságában mind a szabályozás, mind a gyakorlat különbséget tesz a közszereplők és a közszereplőnek nem minősülő magánszemélyek között. A különbségtétel oka, hogy a közszereplők esetében a személyiségvédelem sajátos kérdéseket vet fel a véleményszabadság korlátozhatóságával kapcsolatban.”² Azonban érdemes megvizsgálni, hogy a különbségtétel indokolt-e, mi az, ami indokolja, milyen szegmensei lehetnek. Arra, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás nem egészen megfelelően áll hozzá ehhez, az idézett szerző is rámutat. Példaként említhető a közszereplők magasabb tűrési határát büntetőjogi (és az érvrendszert megfelelően alkalmazva polgári jogi) vonatkozásban megállapító 36/1994. (VI. 24.) alkotmánybírósági határozat.³ „A jogalkalmazó szervek kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában is képesek és kötelesek az Alkotmánybíróság által megfogalmazott mércét alapul venni. Összességében azonban az alkotmánybírósági határozat következményeit teljes körűen egyelőre sem a jogalkotás, sem a jogalkalmazás nem érvényesíti.”⁴ De mi lehet akkor a megoldás? Véleményem szerint találni kellene olyan szempontokat, amelyek a közszerepléssel összefüggő perek tekintetében kiindulópontként szolgálhatnának akár a polgári, akár a büntetőbíróságok számára. Ez pedig alkotmányjogi megközelítést igényel, amely jelent egyrészt egy személyes adatok védelme kontra közérdekű adatok megismerhetősége, információszabadság mint alkotmányos alapjogok közötti, másrészt egy emberi méltósághoz, jóhírnévhez való jog kontra véleménynyilvánítási jog, sajtószabadság, a társadalom közügyekről való tájékozódási joga mint szintén alkotmányos alapjogok közötti konfliktust. A két dimenzióra külön szabályozás vonatkozik (bár az adatvédelem esetén ez sokkal mélyebb, kidolgozottabb), de nagyon gyakran elválaszthatatlanok egymástól, hiszen az egyén magánszféráját védik. Az adatvédelem alapvetően azzal foglalkozik, hogy hol van az a határ, mi az az információ, ami nem tartozik a nyilvánosságra, illetve bizalmasan kezelendő, a jóhírnév védelme pedig a kritika megengedhetőségének határait jelöli ki. De gyakran előfordul olyan, hogy valakiről (jelen esetben egy közszereplőről) nyilvánosságra hoznak olyan információt, ami nem tartozna a többi emberre, ráadásul ez egyben a jó hírnevét sérti. Másfelől ahhoz, hogy másokról kritikát fogalmazhassunk meg, szükség lehet az ehhez kapcsolódó személyes adataik ismeretére is,

² Gálik Mihály – Polyák Gábor: *Médiaszabályozás*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005. 194. oldal

³ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat (ABH 1994. 219-237.)

⁴ Gálik Mihály – Polyák Gábor: *i. m.* 196. oldal

Papp Olga: „Én is szeretnék úgy élni, mint bárki más!” – avagy a közszereplők magánszféra-védelmének alkotmányos kérdései

ahogyan azt az Alkotmánybíróság is megállapította.⁵ Ezen kívül foglalkozom majd néhány, a magánszféra védelme szempontjából releváns kapcsolódó alkotmányos alapjoggal is.

A közszereplőkön belül is a „celebekre”, „sztárookra” szeretnék egy kicsit jobban figyelni, és az ő esetükben kifejtteni az egyes alkotmányjogi aspektusokat, ugyanis a velük kapcsolatos magánszféra-védelmi esetekkel kevésbé foglalkozik a szakirodalom, még kevésbé kidolgozott a dogmatikai háttér, már csak azért is, mert újabb keletű a probléma.

⁵ 60/1994. (XII. 24.) AB határozat (ABH 1994. 355.)

Nyilvánosság – közszereplés – közszereplő

„Kit nem ismernek, az könnyebben bújhat el.”

/Jean Racine/

A közszereplőkkel kapcsolatos perekben eljáró bíróságok számára már az is lényeges kiindulópont lehetne, ha a fogalomhasználat egyértelműbb, letisztultabb formát öltene. Ezért írok először egy kicsit részletesebben erről a kérdéskörrel. A sztárokra vonatkozóan is pusztán kijelentik a bírák, hogy ők közszereplők, sokszor anélkül, hogy átgondolnák, mi rejlik a fogalom mögött, milyen kategóriákat, indokokat, szituációkat foglalhat ez magában.

A nyilvánosság tulajdonképpen az a tér, amelyben a közösségre tartozó ügyek zajlanak. Jürgen Habermas szerint a nyilvánosság a társadalmi önszabályozás legfőbb eszköze, a kommunikatív társadalom kialakulásának és működésének alapvető feltétele.⁶ Egy demokratikus társadalomban ennek fontos fóruma a sajtó, illetve valamennyi más tömegkommunikációs eszköz (média) is, amelyeken keresztül kialakulhatnak, formálódhatnak és ütközhetnek a különböző álláspontok, érdekek, vélemények. Azért fontos hangsúlyozni a többi médium szerepét is, mert a XX. század második felétől a sajtó klasszikus szabadságába fokozatosan kezdték beleérteni az új közvetítő eszközök útján közölt tartalmak alkotmányos szabadságát is, így például a rádiózás és a televíziózás vonatkozásában. Napjainkban a nyilvános szférában az internet mint kommunikációs rendszer is egyre kiemelkedőbb szerepet játszik. Éppen ezért beszélhetünk már globális nyilvánosság-fogalomról is.

A nyilvánosság értelmezhető úgy, mint az egyes egyének magánszférája azon részének eredője, melyet az egyének megnyitnak a közösség felé – így létezik tulajdonképpen nyilvános magánszférájuk, illetve egy olyan magánéletük, amely már nem tartozik a többi emberre. Én a továbbiakban az egyszerűség kedvéért ez utóbbit tekintem a magánszférának, a nyilvánosság, a közösség előtt zajló élet ellentétének. A közszereplők esetében – valamilyen

⁶ Jürgen Habermas nyilvánosságra vonatkozó elméletét *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása: vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban* című munkájában (Osiris Kiadó, Budapest, 1999) fejti ki részletesen.

indok alapján, amelyre később még visszatérek – ez szűkebb. A közösségi életben többletfeladatot vállalnak, és ehhez többletkötelezettségek is tartoznak – ami persze kontextusfüggő, és nem korlátlan.

A magánszférához való jog legfontosabb szegmense, hogy információs magánszféravédelmet jelent, vagyis hogy egy adott személyről akarata ellenére ne lehessen megszerezni, terjeszteni bizonyos információkat. Magában foglalja azt is, hogy az egyén magánéletére vonatkozóan szabadon dönthessen, joga legyen intim emberi kapcsolatainak védelmére, valamint jelent még térbeli magánszféravédelmet is, azaz kitüntetett védelmet élveznek bizonyos helyek, illetve az ilyen helyeken elkövetett cselekedetek.⁷ A személyes adatok védelme és a jóhírnév védelme leginkább az elsőből fakad, de kapcsolódik a többihez is. A térbeli védelemre a magánlakás sérthetlenségének tárgyalásakor térek majd ki.

Szabó Máté Dániel alkotmányjogász *Nyilvános magánszféra – Hol a határ?* című, 2008-ban megjelent tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy a teljes nyilvánosság ellentéte – a személyes adatok védelme szempontjából – nem a titkosság, hanem a bizalmasság, ahova az információk azon köre tartozik, amelyeket az adott személy önrendelkezési joga alapján nem szeretne mindenkivel megosztani. Ha teljes nyilvánosságot feltételezünk, az azt jelenti, hogy hiányzik az önrendelkezési jog, az adatokkal való rendelkezés, a döntés joga, míg ennek ellentéte a maximális önrendelkezés, ahol az adatokkal csak az történhet, amit azok alanya megenged. (Ezen két végpont közötti skálán való elhelyezés – egy dimenzióként - segíthet az egyes közszereplői csoportok elhatárolásában és tűréshatáruk meghatározásában.)⁸

Mit tekinthetünk közszereplésnek? Egy lehetséges megközelítés szerint közszereplésnek tekinthető minden olyan megnyilvánulás, amely befolyásolja a társadalom életét, a helyi és országos viszonyok alakulását.⁹ Érdekes lehet azonban megvizsgálni a nyilvánosság és a közszereplés viszonyát. Van olyan nézet, amely szerint közszereplésről beszélhetünk a nyilvánosan fel nem lépő közalkalmazott, köztisztviselő, állami hivatalnok esetében is, vagyis a közszereplés lehet nem nyilvános is.¹⁰ Ehhez kapcsolódóan érdemes megemlíteni a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) szóhasználatát, amely – a képmás és hangfelvétel védelméről szóló rendelkezésben – a „nyilvános közszereplés” terminológiát tartalmazza.¹¹ (Az új Polgári Törvénykönyvben ez „nyilvános közszereplés, illetve

⁷ Györfi Tamás: Az amerikai alkotmányjog szabadság-fogalma. <http://jesz.ajk.elte.hu/gyorfi4.html>

⁸ Szabó Máté Dániel: Nyilvános magánszféra – Hol a határ? http://www.szabomat.hu/tanulmany/nyilvanos_maganszfera.pdf (2. oldal)

⁹ Törő Károly: *A személyiség jogi védelme*. KJK, Budapest, 1972, 22. oldal

¹⁰ Tattay Levente: *A közszereplők személyiségi jogai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2007, 79. oldal

¹¹ Ptk. 80. § (2) bekezdés

közhatalom nyilvános gyakorlása”-ként szerepelt volna.¹²⁾ Egy másik megközelítés szerint a társadalom tagjai számot tarthatnak arra, igénylik, hogy a közszereplők közéleti tevékenységét megismerjék, ehhez pedig szükségszerűen kell a nyilvánosság, a megismerési lehetőség attól elválaszthatatlan.¹³ Az viszont egyértelműen megállapítható, hogy nem elegendő a nyilvánosság, ha hiányzik a közszereplés szándéka, illetve annak megállapításának indoka. Ez igaz természetesen egy magánemberre, hiszen ha bármilyen nyilvános helyen, például az utcán megjelenünk, az nem lesz rögtön közszereplés, de igaz egy közszereplőre is, neki is van magánélete.

Hogyan dönthető el akkor, hogy ki minősül közszereplőnek, illetve mikor van szó közszereplésről?

A magyar Alkotmánybíróság több határozatában a „köszereplő politikus” fogalmát használja, de az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatának hatására kiterjesztően jelenik meg a fogalomhasználat a határozatokban. Például a 36/1994. AB határozat az Emberi Jogok Európai Bírósága által 1979-ben eldöntött Sunday Times versus United Kingdom ügyben megállapítottakra hivatkozik, ez alapján leszögezve, hogy „a kritika megengedhetőségének határai tágabbak a kormányzat, a közhivatalnokok esetében, mint a politikusok tekintetében, és valamennyi közszereplő esetében tágabbak, mint a magánszemélyek tekintetében”¹⁴, amiből arra lehet következtetni, hogy a közszereplő tágabb kategóriát jelent a közhivatalnokok és a politikusok körénél. Az 57/2001. (XII. 5.) AB határozat szintén az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatára hivatkozva a közszereplőket a „politikusok, köztisztviselést betöltő vagy a közéletben szereplő személyek” köréként definiálja.¹⁵ A Ptk. kommentárja megemlíti a „művészi, tudományos, illetve irodalmi működés körén kívül eső, így tehát az »egyébként« közszereplést vállaló személy”¹⁶ esetét, ami arra utal, hogy a művészek, tudósok, irodalmárok is számíthatnak közszereplőknek, és még rajtuk kívül is vannak egyéb közszereplők. Érdekességgént megemlítem, hogy az új Polgári Törvénykönyv szövege a névviseléshez való jogról szóló 2:79. § (2) bekezdésében „tudományos, irodalmi, művészeti vagy közszerepléssel járó tevékenységet”¹⁷ említett. Ez egyrészt közvetítheti azt, hogy a tudományos, irodalmi, illetve művészeti tevékenység nem jár, nem járhat közszerepléssel. Ez így nem helytálló, hiszen

¹² http://www.irm.gov.hu/i/irm.gov.hu/files/Aktualitasok/PTK_ELFOGADOTT_090921.pdf (2:84. § 3. bekezdés b) pont, 38. oldal)

¹³ Törő Károly: i. m. 22. oldal

¹⁴ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat (ABH 1994. 225.)

¹⁵ 57/2001 (XII. 5.) AB határozat (ABH 2001. 493.)

¹⁶ Törő Károly: *Kommentár a Ptk.-hoz*. Complex Jogtár, 2005.

¹⁷ http://www.irm.gov.hu/i/irm.gov.hu/files/Aktualitasok/PTK_ELFOGADOTT_090921.pdf (36. oldal)

számos tudós, irodalmár, művész vállal – hivatásával összefüggésben – nyilvános szereplést. Másrészt az is igaz, hogy a tudományos, irodalmi, művészeti tevékenység nem feltételezi a közszereplést – érdemes tehát inkább efelől értelmezni a szöveget.

A közszereplők csoportosításakor (illetve „tűrőhatáruk” meghatározásakor) fontos szempontot jelent az, hogy milyen jellegű közügy kapcsán lépnek a nyilvánosság elé. Szabó Máté Dániel fentebb említett tanulmányában kifejti, hogy indokolt lenne aszerint megkülönböztetni a közszereplőket, hogy adataik nyilvánosságát a hatalomgyakorlás, vagy az érintettek önrendelkezési joga indokolja-e, hiszen a bírói gyakorlat a közfeladatot ellátókra, közhatalmat gyakorlókra (ők egyébként Szabó Máté Dániel fogalmi rendszerében nem minősülnek közszereplőknek, én viszont az egyszerűség kedvéért őket is ebbe a gyűjtőkategóriába sorolom) vonatkozó érvrendszert nagyon gyakran összemosza az egyéb közszereplőkre vonatkozóval. A *közfeladatot ellátók és a közhatalom gyakorlói* esetében a nyilvánosságot az indokolja, hogy akinek érdekében ellátják a feladatot, akinek a nevében gyakorolják a hatalmat, az szemmel tarthatja őket. Ez pedig maga a nép. A nyilvánosságot tehát az ellenőrizhetőség, az esetleges felelősségrevonás lehetősége indokolja, egyfajta hatalmi egyensúlyként funkcionálva - ez egy jogállamban kiemelkedő jelentőséggel bír. Mindebből ez az álláspont azt a következtetést is levonja, hogy a közfeladatok ellátói, közhatalom gyakorlói, amikor *ilyen minőségben* tevékenykednek, nem alanyai az alapvető jogoknak. Ekkor a hatalom képviselőiként járnak el, azt a területet jelentik, ahol a sokféle szabadságjoggal rendelkező állampolgár szembetalálkozik a hatalommal. Az ilyen funkciók betöltőinek *az adott szituációban* hiányzik az önrendelkezési joga (vagyis minden adata nyilvános), hiszen ellenkező esetben nem töltenék be az alapjogok alapvető funkciójukat, nevezetesen azt, hogy megvédjék az állampolgárokat a hatalommal szemben.

(Problémás lehet egyébként az értelmezés a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) 19. § (4) bekezdésében említett *közfeladatot ellátó személyek*, illetve más jogszabályok fogalomhasználatában, például a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 137. § 2. pontjában felsorolt *közfeladatot ellátó személyek* tekintetében, adatvédelmi szempontból is, illetve közszereplői minőségükkel kapcsolatban is.¹⁸⁾

Az *egyéb közszereplők* ezzel szemben rendelkeznek emberi jogokkal. Ők önrendelkezési jogukkal élve vállalják a szélesebb körű nyilvánosságot, méghozzá abból a célból, hogy

¹⁸ Erre vonatkozóan részletesen lásd az adatvédelmi biztos ajánlását a közfeladatot ellátó személyek feladatkörével összefüggő személyes adatai nyilvánosságára vonatkozó jogszabályok összhangjának megteremtéséről (ügyszám: 1234/H/2006.), illetve később még kitérek a Legfelsőbb Bíróság P323/2000. számú, ezzel a témakörrel kapcsolatos elvi határozatára.

megmutassanak valamit önmagukból a világnak. Az önkifejezés önmagában nem közszereplés, hanem csak akkor válik azzá, ha ezt az ember a szereplés vágyával, a nyilvánosság előtti megjelenés szándékával teszi. Ők tulajdonképpen a *foglalkozás* szabad megválasztásának jogával élnek, és vállalják azt, hogy ezzel kapcsolatban „közzserepelnek”, elviselik személyes adataik nyilvánosságát – de csak abban a körben, ameddig az foglalkozásukkal összefügg.¹⁹ (Persze saját döntésük alapján magánéletük további részleteit is nyilvánossá tehetik.) Ezt az érvelési menetet véleményem szerint a véleménynyilvánítás szabadságával szembeni magasabb tűrési kötelezettségre vonatkozóan is lehetne alkalmazni.

Ide kapcsolódhat a Francesco Alberoni nevéhez fűződő osztályozás. Ő kétféle társadalmi-politikai elitet különböztet meg. Az egyik csoportba azok tartoznak, akik politikai, gazdasági vagy egyházi hatalom birtokosai, ezért döntéseik hatással vannak jelenlegi vagy jövőbeni társadalmukra. A másik csoportba azok tartoznak, akiknek csekély vagy nem létező az intézményi hatalmuk, azonban életvitelük vagy tevékenységük tekintélyes figyelmet vált ki. Alberoni őket „hatalom nélküli elit”-nek nevezi.²⁰

A másik szempont véleményem szerint az, hogy mekkora az a nyilvánosság, az a közösség, ami előtt fellépnek, milyen széles körben ismertek. Más lehet a megítélése például egy olyan esetnek, amikor egy országosan, esetleg nemzetközi viszonylatban ismert közszereplőről derülnek ki, vagy hangzanak el a társadalom többsége által – legalábbis az adott egyénhez kapcsolódóan - elfogadhatatlannak tartott dolgok, mint amikor egy szűkebb közösségen belül történik ugyanez (gondolva különösen a relatív közszereplőkre - például egy közös képviselőre - akik csupán egy adott körben vállalnak közszereplést).

A Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) az új Polgári Törvénykönyvvvel kapcsolatban 2007 áprilisában elkészített egy javaslatot, amely szerint a közszereplő fogalmát be kellene iktatni a törvénykönyvbe, a közszereplők különböző kategóriákba való besorolásával.²¹

A TASZ szerint az első csoportba a közhatalmat gyakorló politikusok tartoznának. Az előbb említett szempontok alapján az ő magánszférájukat a hatalomgyakorlásra hivatkozással lehet szűkebbre vonni, ők intézik a politikai közügyeket, amelyek az egész társadalmat érintik, vagyis itt a legszélesebb körű a nyilvánosság.

¹⁹ http://www.szabomat.hu/tanulmany/nyilvanos_maganszfera.pdf (5-7. oldal)

²⁰ Alberoni, Francesco: *The Powerless Elite*. In: Holmes, Su – Redmond, Sean (eds): *Stardom and Celebrity*. Sage Publications, 2007.

²¹ A TASZ javaslatát Schiffer András ismerteti egy vele készült interjúban. <http://www.hirextra.hu/2008/04/08/pillantasok-kereszttuzeben/>

Egy másik csoportba sorolhatók azok a személyek, akik szintén közhatalmat gyakorolnak, de nem politikusok, például egy bíró²² vagy egy rendőr. Szerintem az ő esetükben az is különleges, hogy gyakran „arctalanok”, az őket ért bírálatokat, a róluk feltárt adatokat hajlamosak az emberek általánosítani, és az egész szakmára kiterjeszteni.

A nyilvános rendezvényeken intézkedő rendőrök közszereplői mivoltával kapcsolatban érdemes megemlíteni a 2007 végén az akkori adatvédelmi biztos, Péterfalvi Attila és a TASZ között zajló „vitát”. A TASZ az intézkedő rendőrt közszereplőnek tekinti. A rendőrök intézkedés közben közhatalmat gyakorolnak, személyes adataik, így arcképük is, közérdekből nyilvános adatnak számít. Az 54/2000. (XII. 18.) AB határozat szerint „intézkedésük alkalmával a hatóság tagjai nyilvánosan, az állam képviselőiként lépnek fel. A hatóság tagjainak intézkedési jogosultságát egyenruhájuk vagy igazolványuk igazolja. Az egyenruhát viselő hivatásos és szerződéses állomány tagjai azonban tevékenységüket nem arctalan tömegként, hanem közhatalom gyakorlására felruházott tisztviselőként végzik, akiknek egyedi azonosíthatósága alapozza meg esetleges személyes felelősségre vonásuk lehetőségét.”²³ Ezzel szemben az adatvédelmi biztos álláspontja az, hogy „az intézkedő rendőr nem tekinthető közszereplőnek, intézkedése pedig nem minősül közszereplésnek. A jelenlegi jogszabályi környezetben a rendőr hozzájárulásának hiányában arcképe nem hozható nyilvánosságra.”²⁴ Később hozzátette, hogy a rendőr közhatalmat gyakorol, de „nem közszereplő, egy nyilvános eseményen a szónok és a résztvevők azok.”²⁵

Persze azzal is lehetne vitatkozni, hogy a passzív résztvevők közszereplők-e. A nyilvános eseményen, rendezvényen aktív szerepet vállaló személyek mindenképpen közszereplőknek tekinthetők, a közönség pedig egyértelműen nem (hiszen csak így van értelme a közszereplésnek). A passzív résztvevők tekintetében például Majtényi László²⁶, vagy Szabó Máté Dániel²⁷ álláspontja szerint ha valaki egy ilyen rendezvényen (például egy politikai gyűlésen) megjelenik, az gyakorlatilag vállalja és kifejezi azt, hogy annak céljával egyetért, azonosul, így ebben a szituációban ő is közszereplőnek minősül. Van azonban olyan nézet is,

²² Lásd például a Babus Endre újságíró ellen a Komárom-Esztergom Megyei Bíróság, illetve annak elnöke ellen elkövetett rágalmozgás, illetve becsületsértés miatt indított pert. A másodfokon eljáró Fővárosi Bíróság (20.Bf.III.8014/2009/7. számú ítélet), majd az annak ítéletét helybenhagyó Fővárosi Ítéltábla (3.Bhar.32/2010/5. számú végzés) is megállapította, hogy a bíró hivatásával összefüggésben közszereplő, ezért túrníe kell a becsületsértésre alkalmas valós tényállításokat, illetve véleményeket. A Fővárosi Ítéltábla döntése azért is érdekes, mert részletesen elemzi az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatát, és határozatát az indokolásban erre építi, az Alkotmány 7. § (1) bekezdésére hivatkozva.

²³ 54/2000. (XII. 18.) AB határozat (ABH 2000. 521.)

²⁴ 1848/K/2007-3. sz. állásfoglalás

²⁵ Péterfalvi Attilával készített interjú: <http://index.hu/belfold/peterfalvi65/>

²⁶ Majtényi László: *Az információ szabadságok. Adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága*. Complex Kiadó, Budapest, 2006, 115. oldal

²⁷ http://www.szabomat.hu/tanulmany/nyilvanos_maganszfera.pdf (7. oldal)

amely őket nem tekinti ebbe a körbe tartozónak.²⁸ Én az előbbi megközelítéssel értek egyet, mert csak így van igazán jelentősége a passzív résztvevő és a közönség közötti különbségtételnek, ahol az előbbi közvetetten, de kinyilvánítja véleményét, értékválasztását stb., míg az utóbbi sokszor nem is tudatosan kerül kapcsolatba az adott eseménnyel, vagy nincsen szándékában állást foglalni.

Külön csoportot alkothatnak a (politikai?) közvéleményt alakító közszereplők, ide tartoznak például a közhatalmat nem gyakorló politikusok, de az egyházi vezetők is. Utóbbiakkal kapcsolatban 2007-ben a Fővárosi Bíróság megállapította, hogy közszereplők, vagyis ki kell adni aktáikat az állambiztonsági levéltárból.²⁹ Ez azért érdekes, mert a 2003. évi III. törvény (ügynöktörvény vagy átvilágítási törvény) tartalmaz egy közszereplő-definíciót, eszerint közszereplő „az a személy, aki közhatalmat gyakorol, gyakorolt vagy közhatalom gyakorlásával járó tisztségre jelölték, illetve aki a *politikai* közvéleményt feladatszerűen alakítja vagy alakította.”³⁰ A bíró ez utóbbi kategóriába sorolta be az egyházi vezetőket. Ezt azzal indokolta, hogy az egyházi vezetők megnyilatkozásai nem csak erkölcsi kérdésekkel foglalkoznak, létezik politikai olvasatuk is, képesek befolyásolni híveik döntését, közéleti elhatározását. Az egyházfők ezzel szemben azt hozták fel, hogy ennek kimondása azt is jelenti, hogy az egyház mint szervezet politizál, ez pedig ellentmond az egyházi törvényeknek, valamint az állam és az egyház szétválasztása elvének is.

A színészek, sportolók, zenészek, írók stb. szintén külön csoportba tartoznak, hiszen ők - jellemzően - nem a politikai véleményformálásban vesznek részt, mégis valamilyen meghatározott formában - önrendelkezési joguk alapján - közszereplést vállalhatnak, vállalnak, és hatással vannak a társadalmi életre, a későbbiekben velük szeretnék majd egy kicsit részletesebben foglalkozni.

Álláspontom szerint a közvélemény alakításával kapcsolatban egy külön csoportot alkothatnak az újságírók, tudósítók, amely nézetet a sajtó alkotmányosan is kitüntetett szerepével lehet indokolni, valamint azzal, hogy tulajdonképpen rajtuk keresztül valósul meg a társadalom közügyekről való tájékoztatása, ezért fontos, hogy munkájukat a hiteles, pontos információk nyilvánosságra hozása érdekében felelősségteljesen végezzék. Közszereplőségük

²⁸ Petrik Ferenc: *A személyiség jogi védelme, a sajtó-helyreigazítás*. HVG-ORAC, Budapest, 2001, 138. oldal

²⁹ Fővárosi Bíróság 19.P.632.183/2005/22. szám alatt 2007. február 8-án kelt és 28. sorszámú végzésével kijavított ítélete (az elsőfokú bíróságot a Fővárosi Ítéltábla a 2007. szeptember 27-én kelt, 8.Pf.20.880/2007/3. számú végzésével új eljárás lefolytatására utasította, melynek a Fővárosi Bíróság a 2008. november 27. napján kelt, 19.P.25.746/2007/7. számú ítéletével tett eleget, a jogerős döntést újabb fellebbezés folytán a Fővárosi Ítéltábla hozta meg 8.Pf.20.983/2009/4. számú ítéletével 2009. szeptember 1. napján). A Fővárosi Ítéltábla jogerős ítéletét az egyházi vezetők fellebbezése alapján hozta meg, azonban a kérdést érdemben nem vizsgálva a felperes újságíró keresetét eljárási határidő elmulasztása miatt utasította el.

³⁰ 1. § (2) 13. pont

mellett foglalt állást a bírói joggyakorlat is, amikor megállapította, hogy az az újságíró, aki a közvélemény alakításában a nyilvánosság igényével fellép, közszereplő.³¹

Meg lehet különböztetni végül a relatív közszereplőket, akik egy szűkebb közösségen belül, csak az adott kontextusban minősülnek közszereplőknek, például egy társasház közös képviselője.

Röviden megjegyzem, hogy jogi személyeket is lehet közszereplőknek tekinteni. A Ptk. 28. § (4) bekezdése alapján a jogi személyeket is megilletik mindazon jogok és kötelezettségek, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek, vagyis bizonyos személyhez fűződő jogok terén ugyanolyan védelemben részesülhetnek, mint a természetes személyek. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján azonban két irányba is elmozdulásra lenne szükség, főként az internetes nyilvánosság szélesedése miatt. Bayer Judit egyik tanulmányában³² felveti azt, hogy a közszereplő fogalmát érdemes lenne kiterjeszteni a nyilvános működésű cégek vezetőire, sőt magukra a vállalatokra is, mivel sok nagyvállalat és bank jelentős befolyást gyakorol az emberek életére. A közszereplői minőségnek három alapvető kritériumát fogalmazta meg az amerikai Legfelsőbb Bíróság a Gertz-ügyben: a közszereplőnek lényegesen nagyobb hozzáférése van a kommunikációs csatornákhöz, ezért több eséllyel tud reagálni a véleményekre, róla közölt tényekre; önként, tudatosan vállalta a nyilvános szereplést, kitéve magát a közvélemény vizsla tekintetének, illetve személy szerint jelentős hatással tud lenni a közügyekre.³³ Ezen kritériumoknak a piaci szereplők megfelelnek, hiszen jobban ki tudják használni a kommunikáció nyújtotta lehetőségeket, mint egy magánszemély (éppen ezért vannak meghatározó befolyással az emberekre, gondoljunk például a reklámhadjáratokra), tudatosan végzik tevékenységüket, illetve befolyásolhatják a közügyeket. Másfelől egyre gyakoribb az úgynevezett vállalatrágalmazás esete, amelynek megítélése lényegesen különbözhet egy ember becsületének megsértésétől, rágalmazásától. Rajtuk kívül a bírói gyakorlat más jogi személyeket is minősített már közszereplőknek, így pártokat, minisztériumokat és országos hatáskörű szerveket, ügyészséget, újságokat, televíziós és rádiós szervezeteket, egyházi jogi személyeket, közszereplést vállaló egyesületeket stb.³⁴

A büntetőügyek tekintetében is fontos lenne a közszereplő fogalmának meghatározása, elsősorban a rágalmazási, becsületsértési ügyek miatt. (A témával kapcsolatban a Sajtószabadság Központ 2006-ban egy kerekasztal-beszélgetést is szervezett.) Az

³¹ Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság IP. II. 22081/1999. számú ítélete

³² Bayer Judit: A közélet és a közszereplés fogalmának változásai a webes társadalomban. *Médiakutató*, 2005. ősz

³³ Gertz v. Robert Welch Inc. 418 U. S. 323 (1974)

³⁴ Jogi személyekkel kapcsolatos perek hivatkozásait lásd: Tattay Levente: *i. m.* 80. oldal

Alkotmánybíróság 36/1994. AB határozatában kimondta, hogy a közszereplők többet kötelesek eltérni – de pontosabban kikre is vonatkozik ez? A Büntető Törvénykönyv felsorolja a *hivatalos személyeket*³⁵, de ez nem feleltethető meg egy az egyben a közszereplő fogalmának. Természetesen nem fogja át az összes közszereplői kategóriát, és az is vitás lehet, hogy az itt felsorolt személyek mindegyike közszereplő-e. Ez nyilván attól függ, milyen szélesre vonjuk a közszereplők fogalmi körét (például elfogadjuk-e azt, hogy a közszereplés elválhat a nyilvánosságtól).

Közszereplők – a Legfelsőbb Bíróság három határozata alapján

Két kiterjesztő értelmezés...

A Legfelsőbb Bíróság a közszereplői minőség megítélésére vonatkozóan az Arató András lemezlovas ügynökmúltjával kapcsolatos perben 2008-ban leszögezte, hogy *nem a beosztáson, a tituluson, hanem a tevékenységen múlik, hogy ki a közszereplő*. Ebben az ügyben hasonló volt a helyzet, mint az egyházi vezetőkkel kapcsolatos, már említett perben. Ahhoz, hogy valakinek az aktáit kiadják az Állambiztonsági Szolgálat Történeti Levéltárából, feltétel az, hogy az illető olyan személy legyen, aki közhatalmat gyakorol, gyakorolt vagy közhatalom gyakorlásával járó tisztségre jelölték, illetve aki a *politikai* közvéleményt feladatszerűen alakítja vagy alakította. Arató az 1980-as években koncertszervezőként tevékenykedett, vagyis első ránézésre egyik kategóriába sem tartozik. A Legfelsőbb Bíróság azonban (egyébként az első- és másodfokú bíróságok ítéleteit helybenhagyva) megállapította, hogy mivel a magyar könnyűzenei élet meghatározó személyisége volt, és a KISZ-

³⁵ 137. § E törvény alkalmazásában

1. hivatalos személy:

a) az országgyűlési képviselő,

b) a köztársasági elnök,

c) a miniszterelnök,

d) a Kormány tagja, az államtitkár, a közigazgatási államtitkár és a helyettes államtitkár,

e) az alkotmánybíró, a bíró, az ügyész,

f) az országgyűlési biztos,

g) a helyi önkormányzati testületek tagja,

h) a közjegyző és a közjegyzőhelyettes,

i) az önálló bírósági végrehajtó és az önálló bírósági végrehajtó-helyettes,

j) alkotmánybírósnál, bíróságnál, ügyészségnél, államigazgatási szervnél, önkormányzati igazgatási szervnél, az Állami Számvevőszéknél, a Köztársaság Elnöke Hivatalánál, az Országgyűlés Hivatalánál szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szerv rendeltetésszerű működéséhez tartozik,

k) a pártfogó felügyelői szolgálatnál pártfogó felügyelői tevékenységet végző, igazságügyi alkalmazotti jogviszonyban álló személy,

l) jogszabály alapján közhatalmi, államigazgatási feladatokkal megbízott szervnél, testületnél az a személy, aki közhatalmi, államigazgatási feladatot lát el.

rendezvényeken is közreműködött, vitathatatlan a fiatalságra, a zenei életre gyakorolt politikai befolyása. Akkori közéleti szerepvállalásai révén pedig jelenleg is ismert személyiség.³⁶

A Legfelsőbb Bíróság egyik elvi határozata szerint *saját személyében kérhet személyiségvédelmet az a közszereplő, akinek a hozzátartozójáról az elektronikus sajtó nagy nyilvánosság előtt oly módon közölt sértő és valótlan tényeket, hogy a hozzátartozó személyét a közszereplőhöz fűződő hozzátartozói kapcsolat által jelenítette meg.* A konkrét tényállás szerint egy tévéműsor a valós tényeket és nyilatkozatokat úgy csoportosította, hogy abból az a hamis következtetés volt levonható, hogy egy (akkor miniszteri rangú) közszereplő házastársa a törvények megsértésében vagy kijátszásában segédkezett, közreműködött volna, azonban vele szemben a felelősségre vonás elmaradt, éppen a közszereplőhöz fűződő hozzátartozói viszony miatt. Ő elégtételt és nem vagyoni kártérítést kapott, azonban a közszereplő személyiségi jog megsértése iránti keresetét a jogerős ítéletet meghozó bíróság elutasította. A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelmet alaposnak találta. Hivatkozott az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya III/17. cikkének 1. pontjában foglaltakra, mely szerint senkit sem lehet alávetni a magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete és jó hírneve elleni jogtalan támadásnak. A 2. pont értelmében ilyen beavatkozás vagy támadás ellen mindenkinek joga van a törvény védelmére. A Ptk. 85. § (1) bekezdése alapján a személyhez fűződő jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni. Vagyis személyiségvédelmet az kérhet, akinek személyét jogtalan támadás éri, akire a jogsértés irányul. Ha valakiről egy hírműsorban olyan módon állítanak valótlan és sértő tényeket, hogy személyét kifejezetten egy meghatározott másik személyhez fűződő hozzátartozói (családi) kapcsolat által jelenítik meg, ezáltal a jogtalan támadás a hozzátartozó magánszférája, becsülete ellen is irányul és a hozzátartozó is olyan érintett személlyé válik, aki saját maga is igényelhet jogvédelmet. Ez a jog a közszereplőket is megilleti. Fontos társadalmi érdek fűződik ugyanis ahhoz, hogy a közszereplők közmegebecsülést, közbizalmat élvezzenek, ezért nem közömbös, hogy milyen életvitelt folytatnak, milyen életvitelű személlyel vállalnak életközösséget. A közbizalom elnyeréséhez ugyanis (egyéb adottságok mellett) döntő mértékben feddhetetlen életvitel szükséges. A közszereplő iránti közbizalom meggyengülését vagy elvesztését eredményezi ezért az, ha a közszereplő, vagy a vele házastársi életközösségben élő személy olyan életmódot, magatartást tanúsít, amely az általános közfelfogás szerint visszatetszést vált ki.³⁷ Annyit megjegyeznék,

³⁶ A döntésről szóló hír forrása: A lemezlovas márpedig közszereplő. *Népszabadság*, 2008. június 23.

³⁷ Legfelsőbb Bíróság P1116/2004. elvi határozata

hogyan a közbizalom fontosságára, általános közfelfogás szerinti feddhetetlen életvitelre vonatkozó megállapítások elsősorban a közfeladatot ellátó, közhatalmat gyakorló, politikai közéletben résztvevő közszereplő esetén relevánsak és fontosak. Az általam a továbbiakban középpontba helyezett tudományos, kulturális közéletben aktív szereplők esetében éppen az a lényeg, hogy nagyon gyakran nem a társadalom egészét szólítják meg, hiszen különböző értékrendet, stílust, stb. képviselnek. Erre később még visszatérek.

...és egy szűkítés.

A Legfelsőbb Bíróság P323/2000. elvi határozatában leszögezte, hogy állami vagy helyi önkormányzati feladatokat ellátó szervek ügyintézőinek nevét és feladatkörét meghaladóan az érintett természetes személyekkel kapcsolatba hozható minden egyéb adat személyes adatnak minősül és ezért nyilvánosságra hozatalukhoz az érintett hozzájárulása szükséges. *A személyes adatot önmagában nem teszi közérdekű adattá az a körülmény, hogy az érintett személy a közélet szereplőjévé vált.* A konkrét esetben egy társadalmi szervezet szeretett volna hozzájutni Horn Gyula volt miniszterelnök azon személyes anyagához, amelyek munkaügyi adatait tartalmazták ahhoz kapcsolódóan, amikor a Pénzügyminisztériumban dolgozott 1956-ban. Az Avtv. 2. §-ának 1. pontja szerint személyes adat a meghatározott természetes személlyel kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. A 19. § (4) bekezdése alapján a közfeladatot ellátó szervek feladat-és hatáskörében eljáró személyek és az egyéb, közfeladatot ellátó személyek *feladatkörével összefüggő* személyes adatai közérdekből nyilvános adatok – vagyis ezzel összefüggésben ők is közszereplőknek tekinthetők. Minden egyéb adat azonban személyes adatnak minősül, amelyek nyilvánosságra hozásához az adott személy beleegyezése kell, még akkor is, ha - közhatalmat gyakorló vagy egyéb - közszereplővé vált.

A hírességek magánszféra-védelmével kapcsolatos kérdések

„...fogolyként élek. Senkinek, legádázabb ellenségemnek sem kívánom a hírnevet.”

/Pablo Picasso/

A továbbiakban a tudósok, művészek (zenészek, énekesek, színészek...), irodalmárok stb. magánszféra-védelmével szeretnék részletesebben foglalkozni. Természetesen ezt anélkül nem lehet megtenni, hogy esetlegesen a többi közszereplőre is vonatkozó kiindulópontokat ne vizsgálánám.

Celebek és hírességek

Az angolszász jogi kultúrában megkülönböztetik a *celebrity* (celeb) és a *famous person* (híresség, sztár) fogalmát. Az előbbi a tömegmédia kreációiként definiálják, akik valamilyen különös, egyedülálló személyiségjegyeik miatt kerültek az érdeklődés középpontjába, míg az utóbbi alatt értik a belsőből fakadó tehetség, jól körülhatárolható, nagyszerű képesség, teljesítmény alapján „jogosan” hírnevet szerző sikeres embereket. A magyar terminológiában is felfedezhetünk – bár inkább csak árnyalatnyi – különbségeket.

Ezen belül is érdekes csoportosítás lehet például a James Monaco nevéhez fűződő kategorizálás. Ő az első csoportba a hőst sorolja, aki valamilyen látványos eredménnyel, teljesítménnyel vonja magára a közönség figyelmét. A következőbe azokat sorolja, akik hírességüket a nyilvánosság előtt bemutatott személyiségüknek köszönhetik, és nem feltétlenül teljesítményüknek. A harmadikba azok az emberek tartoznak, akik nem szándékosan kerülnek a figyelem középpontjába, hanem egy olyan folyamat eredményeként, amelynek ellenőrzésére csak minimális lehetőségük van. (Én ez utóbbi személyeket nem sorolom a közszereplők közé, mert hiányzik náluk a közszereplés bármiféle, már elemzett indoka. Ide tartozna többek között egy bűncselekmény áldozata is, de szerintem őt inkább

fokozottan védeni kellene, nemhogy a közszereplőkre vonatkozó súlyosabb elvárásokat érvényesítsük vele szemben.)³⁸

Egy másik izgalmas felosztás a Chris Rojek-féle csoportosítás.³⁹ A modell azt vizsgálja, hogy a személy milyen módon lett híres. Szerinte lehet örökletes a sztárság, lehet elért és lehet a médiának tulajdonított. A modell hierarchikus folyamatot sejtet annyiban, hogy a médiának tulajdonított sztárságot – nem kötelező jelleggel, de – erősítheti, ha az illető korábban már elért valamit. Rojek elkülönít egy negyedik kategóriát is, ahova azok tartoznak, akik nagyon nagy láthatóságnak örvendenek a nyilvános térben, ismertségük azonban nagyon rövid idejű (érdekességeként megemlítem, hogy ezen belül egy alkategóriát is elkülönít, ahova azokat a fiktív karaktereket sorolja, akik úgy működnek a nyilvános térben, mintha „valós” sztárok volnának – természetesen ez alkotmányjogi szempontból nem jön figyelembe). Külön veszi a bűnöző sztárokat, akik hatással vannak a köztudatra, rajongótáboruk van, sőt utánpótlás is akadnak, vagyis hatásukban és számos jellemzőjükben hasonlatosak a sztárokhoz, bár ő is elismeri, hogy ez az álláspont nem tartható feltétlenül. (Őket most én is kiveszem a fogalom köréből a további elemzés szempontjából.)

Én azonban most a fent elemzett kifejezéseket (és a különböző, ezen belüli kategóriákba tartozókat) szinonimákként fogom használni, mivel az *alkotmányos védelem szempontjából irreleváns*, ki milyen módon vált ilyen típusú közszereplővé.

A foglalkozás szabad megválasztásának joga

Fontos kiemelni, hogy a hírességek azzal kerülhetnek a nyilvánosság elé, hogy olyan – önkifejezést lehetővé tevő - foglalkozást választanak, élve az Alkotmány 70/B. § (1) bekezdésében biztosított joggal, amely szerint a „Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van (...) a *foglalkozás szabad megválasztásához*”, amely ezzel jár, pontosabban járhat. Hiszen *önrendelkezési joguk arra is kiterjed, hogy adott esetben ki se lépjenek a nyilvánosság elé, vagy „visszavonuljanak” onnan*. Ilyen lehet például egy olyan író esete, aki úgy dönt, hogy nem publikál többet. Így döntött például a 2010 elején elhunyt író, J. D. Salinger is, aki körülbelül 45 évet töltött a külvilágtól elzártan, többek között a média zaklatása miatt. „Csodálatos nyugalmat jelent, hogy nem publikálok. Békét. Csendet. A publikálás a magánéletembe való rettenetes betolakodás. Szeretek írni. De csak magamnak és a saját kedvtelésemetre” - nyilatkozott.

³⁸ Munk Veronika: Sztárság, elméletben. *Médiakutató*, 2009. tavasz

³⁹ Rojek, Chris: *Celebrity*. Reaktion, London, 2001.

A magyar Alkotmány mindehhez a 70/G. § (1) bekezdésében biztosítja a **tudományos és művészeti élet szabadságát**. Az önkifejezés, önkiteljesítés érdekében ez jelenti a művészi, irodalmi, tudományos alkotás létrehozásának, illetve terjesztésének szabadságát is.

Az alábbiakban hírességek alatt azokat a tudományos, kulturális közéletben résztvevő személyeket értem, akik *tudatosan, önként vállalták a nyilvánosságot (foglalkozásukkal összefüggésben, vagy saját döntésük alapján ennél szélesebb körben)*. Azt is fontosnak tartom megjegyezni, hogy az ebbe a körbe tartozó szereplők által képviselt (tudományos, kulturális) értékek nagyon eltérőek lehetnek, a „magas” színvonaltól a bulvárkategóriáig, de az őket megillető személyiségvédelem szempontjából – a pluralizmus érdekében - mindez közömbös.

Az emberi méltósághoz való jog

54. § (1) A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van (...) az emberi méltósághoz.

Az Alkotmányban deklarált emberi méltósághoz való jog minden embert egyformán megillet – így a híres embereket is. Az emberi méltósághoz való jognak többek között személyiségvédelmi funkciója is van. Ezt az Alkotmánybíróság 8/1990. (IV. 23.) AB határozatában így fogalmazta meg: „Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogot az ún. »általános személyiségi jog« egyik megfogalmazásának tekinti. A modern alkotmányok, illetve alkotmánybírósági gyakorlat az általános személyiségi jogot különféle aspektusaival nevezik meg: például a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogként, az önrendelkezés szabadságához való jogként, általános cselekvési szabadságként, avagy a *magánszférához való jogként*. Az általános személyiségi jog »anyajog«, azaz olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.”⁴⁰

A magánszférához való jog, ahogyan az a fenti idézetből is kiderül, olyan, az Alkotmányban külön nem nevesített jog, amely az emberi méltóság jogából származtatható. Ennek a jognak több más, szintén az emberi méltósággal kapcsolatban álló jog biztosítja az érvényesülését, a magánszféra egy-egy elemére vonatkozóan. A továbbiakban ezek közül azokat fogom elemezni a sztárookra vonatkoztatva, amelyek az Alkotmányban szerepelnek. Szükséges ehhez azt is hozzátenni, hogy a bíróságok ezen jogok megsértése mellett is megállapíthatják az emberi méltóság sérelmét, ha a minden embernek (így a közszereplőknek

⁴⁰ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat (ABH 1990. 44-45.)

is) járó, az emberi minőségből adódó minimális tiszteletet, elismerést nem adja meg valaki a másinak. Illetve akkor is ki lehet mondani a magánszféra megsértését az emberi méltóságra mint szubszidiárius jogra való hivatkozással, ha más jogsérelem nem áll fenn.

Jóhírnévvédelem és személyes adatok védelme

59. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, (...) és a személyes adatok védelméhez való jog.

61. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás és a szólás szabadságához, továbbá a közérdekű adatok megismeréséhez, valamint terjesztéséhez.

(2) A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét.

(3) A demokratikus közvélemény kialakítása érdekében mindenkinek joga van a megfelelő tájékoztatáshoz a közügyek tekintetében.

Egy személy jó hírneve, személyes adatai alkotmányosan védettek, ezen kívül polgári (Ptk. – személyhez fűződő jogok) és büntetőjogi (például becsületsértés, rágalmazás, visszaélés személyes adattal) eszközökkel is garantálja ezt a jog (általában a sérelmet szenvedettek szoktak is élni mindkét lehetőséggel).

Az Alkotmányban is elismert *jóhírnévhez való jog* érvényesülési körét elsősorban a véleménynyilvánítás, a közlés szabadságával, illetőleg a sajtó szabadságával szemben kell meghatározni. Az Alkotmánybíróság 36/1994. AB határozata⁴¹ alapján a véleménynyilvánítás szabadsága általában mindenfajta közlésre kiterjed, azonban a határainak megállapításakor különbséget kell tenni vélemény, értékítélet és tényállítás között. Az egyén személyes véleményére, értékítéletére a véleménynyilvánítás szabadsága minden esetben kiterjed, függetlenül attól, hogy igaz vagy hamis, értékes vagy értéktelen, érzelmen vagy észérveken alapul. A *közügyekre vonatkozó vélemények* az Alkotmánybíróság szerint – *még ha túlzók, felfokozottak lennének is* – *kiemelt alkotmányos védelemben* részesülnek. A vélemény, értékítélet azonban nem lehet indokolatlanul bántó, sértő, megalázó, lealacsonyító. A tényállítások (amelyek a közlés körülményeitől függően minősülhetnek véleménynek is) tekintetében az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a véleménynyilvánítási szabadság a

⁴¹ Az Alkotmánybíróság ebben a határozatában megsemmisítette a Btk. hatóság vagy hivatalos személy megsértése nevű tényállását, és megállapította, hogy a közszereplők közszereplésükkel kapcsolatban többet kötelesek eltérni a véleménynyilvánítás szabadságával szemben. Azonban ez – ahogy a Legfelsőbb Bíróság B1192/2005. elvi határozata megállapította, „nem értelmezhetők úgy, hogy a közéleti szerepet vállalók (közszereplők) nem részesülhetnek büntetőjogi védelemben a közéleti szereplésükkel összefüggésben nem álló (magánéleti, szakmai stb.) körben tett, becsület csorbítására alkalmas valótlan tényállításokkal stb. szemben.” (Egy kis megjegyzés az elvi határozathoz: ha a közszereplés az illető szakmájával kapcsolatban áll, akkor a magasabb tűrési határ érvényesül, ha pedig nem, az az én értelmezésemben magánügy, magánélet, és az erre vonatkozó védelem az irányadó.)

becsületsértésre, illetőleg a jóhírnév megsértésére alkalmas valótlan tényekre nem terjed ki (a valósakra viszont igen!), feltéve, hogy a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában van a közlés valótlanságának, illetve foglalkozása, hivatása gyakorlásának szabályai alapján elvárható lett volna a valóságtartalom vizsgálata, de az adott helyzetben elvárható gondosságot elmulasztotta.⁴² Ez a szabály vonatkozik a hamis színben feltüntetett valós tényekre is. (Lásd: a Ptk. 78. §. (2) bekezdése kimondja, hogy „a jó hírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy *való tényt hamis színben tüntet fel*”). *Hogy ezt a hírességekre vonatkoztassuk, azt lehet mondani, hogy ők a (tudományos, kulturális) közügyek szereplői, ennél fogva többet kötelesek eltérni – foglalkozásuk tekintetében mindenképpen, illetve a magánéletükből általuk esetlegesen megnyitott további szegmensekben is.* Mit is jelent az, hogy többet kötelesek eltérni? A vélemények tekintetében azt, hogy a *túlzó, felfokozott* hangvétellű véleményekkel szemben sem élveznek védelmet. A jóhírnév megsértésére alkalmas valótlan, illetve hamis színben feltüntetett valós tények esetében is *a sérelem intenzitása megítélésében van különbség*, itt kell kevésbé „érzékenyeknek” lenniük.

Példaként megemlítem azt a jogesetet, amikor egy ismert zongoraművész játékáról azt írta egy napilap, hogy „virtuozitása iránti kételyeket ébresztett számtalan melléütése, nehézkes, darabos játéka, állandó és következetes lassítása a fürgébb szólók során.” Az elsőfokon eljáró bíróság megállapította a művész személyiségi jogainak megsértését, a másodfokú bíróság (amelynek ítéletét a Legfelsőbb Bíróság helybenhagyta) azonban arra a következtetésre jutott, mivel a zongorista valóban többször melléütött, az újságíró állítása valós tényként értékelhető, a jelző („számtalan”) pedig valós tényen alapuló túlzás, amely a kritika műfajában megengedett határok között mozgott – vagyis ez már értékítéletnek minősül, és mivel nem indokolatlanul bántó, sértő, lealacsonyító, nem alapozza meg a kritikus felelősségét.⁴³

A bírói gyakorlat szerint is az olyan közszereplő, akinek *tevékenységét* a sajtó fokozott figyelemmel kíséri, nem kifogásolhatja a *tevékenységével kapcsolatban* kifejtett, a valóságtól

⁴² 36/1994. (VI. 24.) AB határozat (ABH 1994. 219.)

Ezt a természetes erkölcsi maximát már Deák Ferenc is megfogalmazta, amikor a sajtótörvény egyetlen szükséges passzusaként a „hazudni tilos” parancsát jelölte meg. Idézi: Halmai Gábor: Közszereplők személyiségvédelme kontra közügyek vitathatósága. *Fundamentum*, 2000/2. szám, 18. oldal

Az alkotmánybírósági határozat „előzménye” a megfogalmazott követelmények tekintetében az amerikai Legfelsőbb Bíróság által 1964-ben eldöntött New York Times kontra Sullivan ügyben felállított ún. New York Times-szabály.

⁴³ A jogesetet részletesebben ismerteti: Tattay Levente: *i. m.* 200-201. oldal

nem teljes mértékben elvonatkoztatott és az események összefüggéseiről kialakított álláspontot.⁴⁴

A fent említett esetben egyértelműen az ismert közszereplő hivatásával volt kapcsolatban a véleménynyilvánítási jog gyakorlása. Ugyanilyen elbírálás alá esne az is, ha a foglalkozásán kívül, de önszántából magáról nyilvánossá tett információval lenne kapcsolatos a szólásszabadság gyakorlása. De mi van akkor, ha ezen kívül kerül sor erre? Nézzünk meg példaként egy másik jogesetet:

Stohl András ismert színész, műsorvezető 2009 augusztusában kikapcsolódásként vidéken vadászott, majd betért egy helyi kocsmába, ahol (állítása szerint játékból, barátilag) összeverekedett egyik társával. Azonban a jelenetet tudtán kívül az egyik napilap tudósítója mobiltelefonjával videóra vette, majd egy pillanatkép kommentárral megjelent az újságban, s az esetből szenzációvá duzzasztott, durva erőszakot sejtető botrány lett. A színész úgy döntött, ezúttal bírósághoz fordul magánélete védelmében. Kamarás Péter ügyvéd szerint csak az idejét pazarolja: „semmi esélye nincs Stohl Andrásnak. Őt az egész ország ismeri, közszereplő, akinek vállalnia kell minden tettét.” Magyar György álláspontja szerint „természetesen egy közszereplőt is megillet a személyiségi jog védelme, de az is igaz, hogy egy ismert embernek példamutató magatartást kell tanúsítania. A bíróság így azt is mérlegeli majd, átlépett-e egy határt a színész.”⁴⁵ Az írott szöveg ebben az esetben tényállítást tartalmazott. Az újság érvelhet azzal, hogy valós tényt közölt, és az embereknek tudniuk kell az általuk ünnepest hírességek társadalmilag rosszalló értékítélet alá eső viselkedéséről. A színész ellenben a tények hamis színben való feltüntetésére, jó hírnevét gázoló, rosszindulatú értelmezésre hivatkozhat (a baráti verekedést durva erőszakként tüntették fel, amit egy kiragadott pillanatképpel támasztanak alá).

Bár itt igazából nem is ez az elsődleges kérdés, hanem az, hogy jogában állt-e egyáltalán a napilapnak nyilvánosságra hoznia a színész életének ezen részéről bármit is? Vagyis itt a megítélés már *átcsúszik adatvédelmi területre*. Az adatvédelmi törvény szerint:

3. § (4) Törvény közérdekből - az adatok körének kifejezett megjelölésével - elrendelheti a személyes adat nyilvánosságra hozatalát. Minden egyéb esetben a nyilvánosságra hozatalhoz

⁴⁴ Példaként lásd a Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.568/2007/3. számú ítéletét. A jogesetben egy énekesnő egy együttesből való kiválása - vagyis tevékenységével összefüggő helyzet! - körüli „botrányról” van szó. A Fővárosi Ítéltábla megítélése szerint „a zenészvilágban zajló események iránt érzékelhető fokozott figyelem miatt abban a témában való megnyilatkozás, hogy egy együttesből ki, mikor, miért válik ki, közérdeklődésre is számot tartó kérdés, és ha az ezzel összefüggésben kifejtett álláspont nem önkényes és a valóságtól nem teljes mértékben elvonatkoztatott, akkor jogsértő jelleggel sem bír.” (A döntést a Legfelsőbb Bíróság is helybenhagyta - Pfv.IV.20.404/2008/7.számú ítélet.)

⁴⁵ <http://www.hirextra.hu/2009/08/24/stohl-andras-a-birosagon/>

az érintett hozzájárulása, különleges adat esetében írásbeli hozzájárulása szükséges. Kétség esetén azt kell vélelmezni, hogy az érintett a hozzájárulását nem adta meg.

(5) Az érintett hozzájárulását megadottnak kell tekinteni az érintett **közszereplése során általa** közölt vagy a nyilvánosságra hozatal céljából **általa** átadott adatok tekintetében.

Vizsgálni kell, hogy mennyire intenzíven függ össze a nyilvánosságra hozandó információ a közszerepléssel (valamint ha megállapítható, hogy közszereplésről volt szó, azt is, hogy az adatnak milyen a viszonya a közszereplő szándékával, általa közölt vagy átadott-e az adat). Ha biztosan nem a személy foglalkozásával van kapcsolatban, akkor kellene azt vizsgálni, hogy további részleteket tett-e nyilvánossá a privát életéből. Hiszen lehet olyan közszereplő is, aki – elszakadva hivatása kereteitől – szinte egész életét a média, a nyilvánosság előtt éli – ekkor számolnia kell azzal, hogy nem tudja kontrollálni, milyen személyes adatok (illetve persze vélemények) látnak napvilágot róla. Ha viszont él azzal a jogával, hogy életének egy részét teszi csak, foglalkozása körében (esetleg ezt meghaladóan egy jól körülhatárolható körben) publikussá, akkor további adatai nem nyilvánosak, magánélete tekintetében ugyanúgy minősül, mint egy magánszemély.

Viszont egy másik tényezőként számít az is, hogy a társadalomnak fűződik-e érdeke (közérdek) az adott információ megismeréséhez, ha igen, mi ez. *A hírességek mindig valamilyen (tudományos, kulturális) irányzatot, értékrendet közvetítenek a közösség, a befogadók felé.* Véleményem szerint az, hogy vállalnia kell minden tettét és példamutató magatartást kell tanúsítania élete minden percében, túl abszolút mérce – hol van akkor az intim magánélete, családi élete, amelynek körében ugyanúgy viselkedhet, mint bármely magánember? Hiszen *teljes személyisége sohasem válik közszereplővé valakinek.* Ráadásul az sem határozható meg pontosan, hogy mi a példamutató magatartás. Persze egy társadalmi standardot meg lehet jelölni, de az egyének álláspontja ettől eltérhet. Inkább azt kellene mércévé tenni, hogy *a híresség az általa közvetített értékrendnek, a külvilág felé mutatott arcának megfelelően éli-e a mindennapjait - ez a közösségre tartozik az adott híresség megfelelő informáltságon alapuló megítélése érdekében.* Mindezt annak analógiájára lehetne alkalmazni, mint ahogy például egy politikustól is elvárható az, hogy életét az általa képviselt eszmék, elvek szerint élje. Például ha politikai programjában hangoztatja a család, a házasság fontosságát, kiemelt védelmét, szentségét, nyilvánvalóan a közösségre tartozna az, ha magánéletében nem ez tükröződik. Viszont egy politikustársa - aki mindezt nem hangoztatja – magánéletéhez, ebben a vonatkozásban legalábbis, már nem lenne közünk. A közhatalmat gyakorlók, politikai közszereplést vállalók esetében a társadalom megismerési joga addig terjed, amíg ez a szavahihetőség, ellenőrizhetőség, bizalom kiépítése érdekében szükséges. Az

Alkotmánybíróság megfogalmazása szerint: „a demokratikus államélet és közvélemény érdekében az állami tisztségviselők és más közszereplő politikusok alkotmányosan védett magánszférája másokénál szűkebb; különösen ki kell tenniük magukat mások kritikájának. (...) Ehhez azonban személyes adataik ismeretére is szükség lehet, amennyiben azok funkciójukkal vagy közszereplésükkel összefüggenek. A közhatalmat gyakorlók vagy a politikai közszereplést vállalók esetében a személyeknek – különösen a választópolgároknak – a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő joga elsőbbséget élvez az előbbieket olyan személyes adatainak védelméhez képest, amelyek köztevékenységük és annak megítélése szempontjából jelentősek lehetnek. Az e körbe eső személyes adatok megismerhetőségére nem csupán az állami és a politikai közélet informált megvitatása érdekében van szükség, hanem az állami szervek helyes megítéléséhez és a működésükbe vetett bizalom megalapozásához is.”⁴⁶

De meddig terjed a tudományos, kulturális közéletben szerepet vállalók esetében az információs önrendelkezési jog korlátozása, a személyes adatok nyilvánossága? Addig, amíg önkifejezésük, hivatásuk, ezzel összefüggésben „hitelességük” megítélése ezt indokolja, illetve addig, ameddig ők ezt akarják. A sztárok, amikor alanyai lettek a tudományos, kulturális közéletnek, vállalták, beleegyeztek, hogy ezzel összefüggő adataikról a társadalom tagjai tudomást szerezzenek. Tulajdonképpen az ő esetükben is kell lennie bizalomnak, ami itt nem a közhatalom megfelelő gyakorlása ellenőrizhetőségét jelenti, hanem a már kifejtett hitelességet.

A hírességek tekintetében sokkal gyakrabban fordul elő – különösen a bulvársajtó megerősödésével – a privát szférájuk legapróbb, legintimebb zónájaig lehatoló tájékoztatás, mint bármely más közszereplői csoport esetében. Leggyakrabban a szenzáció-, illetve botránykeltés a cél, ami hatalmas összegeket jelent egy-egy médiaorgánumnak. Ha az adott személy ebbe beleegyezik (sokszor azért, mert ez egyébként számára is bevételi forrást jelenthet), akkor nincsen probléma. Viszont ha nem, akkor egyetérthetünk egy 1939-ben, a Magyar Királyi Kúria által meghozott döntéssel, amely szerint „*a pletykaéhes kíváncsiság kielégítése nem közérdek.*”⁴⁷ Azaz meg kell vonni egy kört, amelyben jogos és kielégítendő a közérdeklődés, hiszen az természetesen tarthatatlan, hogy minden nyilvános legyen egy hírességgel kapcsolatban, amire csak kíváncsiak az emberek. Itt van tehát a megismerés határa. Ezt a tesztet lehetne alkalmazni az ilyen ügyek eldöntésekor.

⁴⁶ 60/1994. (XII. 24.) AB határozat (ABH 1994. 355.)

⁴⁷ Idézi: Üzleti célú jóhírnév-sértések. *Népszabadság*, 2006. június 2.

Az is megfigyelhető mai tendencia, hogy a hírességeknek nem vagyoni kártérítés címén egyre magasabb összegeket ítélnek meg a bíróságok (természetesen az egyéb közszereplők esetén is cél ez, de az ő esetükben a hangsúly még inkább azon van, hogy a társadalmi közvélemény előtti hitelességüket, jó hírnevüket megőrizzék, helyreállítsák). Ennek egyik oka lehet a sajtó rohamos ütemű bulvárosodása. Pataki Árpád bíró szerint „az elmúlt években egyre több személyiségi jogi ügy háttérében sejlettek fel bizonyos üzleti megfontolások, s az, hogy nem véletlenül hagyták figyelmen kívül a szerzők szakmájuk legelemibb szabályait. Nem azért nem jártak utána egy-egy állítás valóságtartalmának, mert nem tudták, hogy azt kellett volna tenniük, hanem azért, mert a címlapsztori ügy volt jövedelmező, ahogy megjelent. Nemegyszer megtörtént, hogy a pert veszített médium képviselője az ítélethirdetéskor csak annyit mondott: »Ennyi még belefért.«”⁴⁸

Persze gyakran előfordul az is, hogy a sztárok maguk adnak ki információkat magukról a médiának, a sajtónak nem kevés pénzért. Ezt természetesen megtehetik – de utána már nem perelhetnek, ha a közlést a közléshez hűen járt el.

A fent említett jogesetben a vita tárgyát képezheti a mellékelt *fotó* is. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) egy határozatában leszögezte, hogy *a véleménynyilvánítás szabadsága a képek közzétételére is kiterjed*, azonban jelezte, hogy ezen a területen a személyhez fűződő jogok, a jóhírnév védelme különös jelentőségű, amennyiben egy fénykép rendkívül személyes és intim információkat tartalmazhat az érintettől.⁴⁹

A Ptk. 80. § (2) bekezdése szerint „képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához – a nyilvános közszereplés kivételével – az érintett személy hozzájárulása szükséges.” Egyértelmű, hogy ez alapján egy nyilvános közéleti eseményen résztvevő híresség nem kifogásolhatja, ha hozzájárulása nélkül közli a sajtó a róla készült felvételt. A képmáshoz és hangfelvételhez való jog szabályozását nem a nyilvános megjelenés tényéhez, hanem annak céljához, rendeltetéséhez köti a jog, vagyis az előbbiek alapján el kell döntenie, hogy fennáll-e

⁴⁸ Lásd: előző lábjegyzet.

⁴⁹ Von Hannover hercegnő kontra Németország, 59320/00. 2004. június 24. Itt szeretném röviden megjegyezni, hogy egy herceggel, hercegnővel stb. kapcsolatban nem mindig egyszerű eldönteni, vajon melyik közszereplői csoportba is lehetne besorolni. (Hiszen a hatalomgyakorlás - önrendelkezési jog értelmezési keretében elég nehéz elhelyezni. Ide kapcsolva a már említett Chris Rojek-féle kategorizálást, ő az örökletes hírességek közé sorolható, bár véleményem szerint rendelkeznie kell valamilyen többlettel, illetve vállalnia kell valamilyen pluszt, hiszen a magasabb tűrési határt nem alapozza meg pusztán az, hogy az emberek érdeklődnek iránta.) Ha van hivatalos funkciója, és ezt látja el, akkor a politikai, közhatalmi jellegű kategóriába tartozhat, ezen kívül természetesen további közéleti tevékenységet is vállalhat. Az is lehetséges, hogy hivatalos funkciója nincsen, de mégis vállal ilyet, akár a tudományos, kulturális életben (lásd például Catharina Habsburg Lothringen, vagyis Habsburg Katalin írnőt), akár mint „botrányhős” stb. Ebben az esetben számíthatjuk a hírességek közé. De a további élete neki is a védett magánszféra körébe esik, nem lehet pusztán amiatt állandóan fotózni, megfigyelni stb., mert herceg, hercegnő – hiszen erről a tényről nem ő maga döntött.

a közszereplés szándéka, vagy a megismerés fentebb elemzett indoka. Ha nem, az adott személy magánembernek minősül, ezért a róla készült felvétel nyilvánosságra nem hozható. Az EJEK is lényegében ezt az érvelési menetet követi, hangsúlyozva, hogy vizsgálni kell, a közölt képek és cikkek valamilyen közérdek mentén kerültek-e közzétételre. Ha ezek kizárólag a közszereplő magánéletével foglalkoznak, nincs semmilyen közérdek, még akkor sem, ha az adott személy félreesőnek nem minősíthető helyeken jelent meg⁵⁰ (a magánszféravédelem térbeli vonatkozásaival a magánlakás sérthetetlenségéhez való jog tárgyalásakor részletesebben foglalkozom).

Egy érdekes külföldi vonatkozás a Kaliforniában 2010 januárjában hatályba lépett új paparazzo-törvény, melyet 2009. október 11-én írt alá Arnold Schwarzenegger.⁵¹ A szabályozás szerint ezentúl a hírességek személyiségi jogait megsértő, magánéletüket zavaró lesifotósok, illetve a privát szférát sértő fényképeket megvásároló ügynökségek és médiaorgánumok akár ötvenezer dollár megfizetésével is számolhatnak (*civil fine*). Korábban is volt már a lesifotósok munkáját korlátozó szabályozás, de a legújabb szigorítást már alkotmányellenesnek tartják, hiszen nem egyeztethető össze az Amerikai Egyesült Államokban (is) kiemelt védelmet élvező, az első alkotmány-kiegészítésben foglalt szólás- és sajtószabadsággal. A törvényt sokan diszkriminatívnak is érzik, ugyanis *csak a sztárokat lencsevégre kapó fotósokra vonatkozik*, az egyéb közszereplőket érintően nem, pedig a módszerek megegyeznek. Véleményem szerint azért lehet a szabályozásnak olyan elfogadható mögöttes indoka, miszerint a sztárok esetében sokkal intenzívebb a „zaklatási hadjárat”, már csak a sajtó gazdasági érdekei miatt is, és a fotósok, újságírók stb. egyáltalán nem tisztelik a hírességek által kijelölt magánszféra határait.

Diszkrimináció?

Egy kis kitérőként fel lehet vetni a diszkrimináció kérdését. Vajon nem éri-e a közszereplőket diszkrimináció a rájuk vonatkozó rendelkezések és elvek miatt, nem ütközik-e mindez az Alkotmány 70/A. §-ában foglalt megkülönböztetés tilalmába? Erre az érdekes alkotmányos kérdésre a képmás és hangfelvételhez való jogra vonatkozó szabállyal összefüggésben Törő Károly hívja fel a figyelmet⁵², de az alapjogok tekintetében általában is meg lehet vizsgálni a problémát.

⁵⁰ Lásd az előző lábjegyzetet.

⁵¹ Assembly Bill No. 524

⁵² Törő Károly: A közéleti szereplés és a személyiségvédelem. *Magyar Jog*, 1991/4. szám, 217. oldal

70/A. § (1) *A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.*

Vagyis ezen alkotmányos szakasz szerint az emberi és állampolgári jogok meghatározásában és érvényesítésében a személyek között semmiféle helyzet alapján nem lehet megkülönböztetést tenni. Ez tulajdonképpen az egyenlő méltóság jogából is levezethető. Viszont a megkülönböztetés tilalma csak a hátrányos megkülönböztetésre vonatkozik, arra is csak abban az esetben, ha nincsen megfelelő, objektív indoka. Elvileg a közélet szereplője ugyanúgy tarthatna igényt alapvető jogai védelmére, mint bárki más, a magasabb tűrési kötelezettség számára hátrányt jelent. Azonban az alapjog-korlátozásnak mind a közhatalmat gyakorlók, közfeladatot ellátók, mind az egyéb közszereplők (mint amilyenek a sztárok is) esetében legitim, igazolható indoka van a fentebb kifejtettek alapján, megfelelő a szükségesség és arányosság követelményének. Az emberi méltóságból való levezethetőségből az is következik egyébként, hogy amennyiben a különbségtétel sérti az emberi méltósághoz való jogot, az egész jogrendszerre kiterjedően kell értelmezni, vagyis valamennyi jogra, és nem csak az emberi, illetve állampolgári jogokra nézve.⁵³ Ilyen jog például a képmáshoz és hangfelvételhez való jog. Eszerint a közszereplő részére is lehetőséget kellene adni minden esetben, hogy hozzájáruljon képmásának a közléséhez? Ennek eldöntéséhez azt kell mérlegelni, sérül-e ellenkező esetben az emberi méltóság. A jogszabályi rendelkezés a képmás közléséhez való hozzájárulást egy adott szituáció, helyzet – a nyilvános közszereplés – esetén nem követeli meg, és nem emberi mivoltukra nézve tesz hátrányos megkülönböztetést a közszereplő és más személy között. Az is megemlíthető, hogy a képmással és a hangfelvétellel való rendelkezés a személyiség elkülönülő mozzanatát fejezi ki, a személyiségi *magánérdekkört hivatott védeni*. A közszereplés túlmutat ezen az érdekkörön. Viszont a közszereplő magánéleti megnyilvánulásaira ugyanúgy kiterjed a védelem, és arra is, ha a közszereplésével összefüggő képmás közlése őt emberi méltóságában sértene vagy alázná meg – vagyis nincs szó diszkriminációról.

⁵³ Lásd: 61/1992. (XI. 20.) AB határozat (ABH 1992. 281.). Az Alkotmánybíróság a nem alapjogokkal kapcsolatos diszkrimináció megítélésére az ún. ésszerűségi tesztet alkalmazza, amely azonban nem jelent lényegesen eltérő szigorúságú mércét az alapjogokra használatos szükségesség-arányosság tesztjéhez képest.

Jog a magánlakás védelméhez és a pihenéshez

Nemrégiben az egyik amerikai színésznő félmillió dolláros kártérítést és bocsánatkérést kapott attól a fotóstól, aki egy szál fürdőruhában kapta lencsevégre, miközben a színésznő *saját házának kertjében pihent*. Ebben az esetben (ahogyan egyébként a később megemlített Von Hannover kontra Németország esetben is) nem a jóhírnév sérelméről van szó. Sokkal inkább arról, hogy a védett személyes szférába történt beavatkozás, méghozzá az ember legintimebb zónájába, érintve két, szintén fontos alkotmányos jogot is:

59. § (1) *A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet (...) a magánlakás sérthetetlenségéhez (...) való jog.*

70/B. § (4) *Mindenkinek joga van a pihenéshez (...).*

A magánlakás sérthetetlenségéhez való jog kapcsolódik a már felhozott térbeli magánszféra-védelemhez, vagyis hogy kiemelt oltalom vonatkozik bizonyos helyekre, illetve az ott végrehajtott cselekedetekre. Ilyen hely egy személy magánlakása, ahova csak jogszabályban pontosan meghatározott esetekben és feltételek teljesülése mellett köteles bárkit is beengedni, és ahol a legszemélyesebb életét éli. Ez a jog a sztárokat is megilleti, és – büntetőjogi terminológiával élve – „minősítő körülményként” lehetne értékelni, hogy ha egy fotós, újságíró ezt a jogot is megsérti. Különösen fontos ez amiatt is, mert az ember lakóhelye személyes adat, mely védelemben részesül. Néhány hete az egyik hazai műsorvezető házáról tudtán kívül fotót közölt az egyik napilap, megjelölve, mely településen található, illetve leírva jellegzetes tulajdonságait is. Ez a személyes adatok védelméhez való jog súlyos megsértését jelenti.

A másik a pihenéshez való jog, amely tulajdonképpen a testi és lelki egészséghez való joggal is összefüggésben áll (erről kicsit részletesebben lentebb szólok). Nyilvánvalóan ez is lehet „súlyosító” körülmény.

A két jogot egyébként kiterjesztően lehet értelmezni. A térbeli magánszféra-védelem nem korlátozódik csupán a magánlakás sérthetetlenségének jogára, vonatkozik a széles nyilvánosság előtt bárki számára világosan elzárt helyiségekre, illetve bizonyos esetekben más helyekre is, például ha az érintett visszavonul valamilyen félreeső helyre, akár a szabadba, a természetbe. Az egyén ilyen helyeken annak tudatában cselekszik, hogy tevékenysége nem a széles nyilvánosság előtt játszódik és magatartásából egyértelmű, hogy cselekedeteit nem is szánja erre, úgy viselkedve akár, ahogyan azt széles nyilvánosság előtt nem tenné. Mindez azért fontos, mert a szükséges pihenés csak olyan helyen valósulhat meg, ahol a széles

nyilvánosság ki van zárva. Ez pedig vonatkozik a közszereplőkre is, különösen a hírességekre, akiknek minden lépését igyekeznek figyelemmel kísérni az emberek. Ezen elveket már 1999-ben is megfogalmazta a Von Hannover hercegnő által benyújtott alkotmányjogi panaszra hozott határozatában a német Szövetségi Alkotmánybíróság⁵⁴, viszont elutasította a kérelmező keresetét, a sajtó szabadságára hivatkozva és a köznek arra a jogos érdekére, hogy minél többet megtudjon a közismert személyekről – még akkor is, ha azok napi életviteléről, magánéletéről van szó.

A helyes megközelítés – ahogyan azt fentebb már említettem – a kettő között van. Vagyis egy híresség magánéletéből, akár térbeli magánszféra-védelem alá eső magánéletéből is tudhat a közösség bizonyos dolgokat, foglalkozásukkal, az ezzel kapcsolatban a közösség felé mutatott arcuk hitelességével összefüggésben, vagy mindazon körben, amelyhez az adott személy hozzájárul (ezen kívül azonban fokozott védelemre lenne szükség). Viszont ez a feltétel sem a felvillantott két szituációban, sem a Von Hannover-ügyben nem állt fenn – ahogyan az utóbbiban azt az Emberi Jogok Európai Bírósága is megállapította.

A sztárok és a testi-lelki egészség alkotmányos joga

70/D. § (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

A magyar joggyakorlatban szinte sohasem térnek ki arra, hogy a sztárokat – a szakmájukból következő megfelelés-, teljesítménykényszer mellett – bizony az állandó megfigyelés (legyen az akár fotózás, akár más), kritika, pletyka, magánéletük védelméért folytatott küzdelem lelkileg is érinti. Az Emberi Jogok Európai Bírósága elé került és e bírói fórum által hozott Von Hannover kontra Németország ítéletet nem ebből az aspektusból szokták emlegetni és elemezni, de a Bíróság érvként ezt is felhozta, amikor a magánszféra védelmét (a képmással való rendelkezés jogát) tüntette ki a véleménynyilvánítási joggal szemben. (Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikke tartalmazza a magánélet és családi élet védelmét - ez került összeütközésbe a 10. cikkben biztosított véleménynyilvánítási szabadsággal.) A Bíróság megfogalmazta ítéletében, hogy a fényképek megjelenése a bulvárlapokban gyakran *a folyamatos zaklatás érzetét kelti az érintettben*. Azt is kiemelte, hogy *a személyiségfejlődés szempontjából alapvető jelentőségű a magánélet védelme*, és ez

⁵⁴ 1999. december 15-én hozott, BVerfG, 1BvR 653/96. számú határozat (a hercegnőnek ez a második alkotmányjogi panasza volt, az első elutasította az Alkotmánybíróság). Az ügyben egyébként Von Hannover hercegnő a róla különböző német bulvárlapokban megjelent fényképek elkészítését és nyilvánosságra hozását kifogásolta, amelyek mindennapi élete során ábrázolták őt egyedül, vagy környezete, illetve gyermekei társaságában.

még a közszereplők esetén is okot szolgáltat arra, hogy védelemben részesítse a jog a vállalt közszereplésükkel összefüggésben nem álló privát életüket.

A hírességekre már a közszereplésükkel kapcsolatban is sokszor hatalmas nyomás, elvárás nehezedik. Külön sztárokkal foglalkozó pszichológusok elemzik, miért olyan gyakori a körükben a drog- és alkoholfogyasztás, hogyan alakul az öngyilkosságok száma stb. Ezt a stresszt súlyosíthatja a tapasztalt beavatkozás a magánéletbe, az állandó megfigyelés, kritika a média részéről, sőt, sokszor a rajongók vagy ellenrajongók részéről is.

Az említett jogesetben nemcsak a kérelmező, Von Hannover hercegnő volt az érintett, hanem a családja, nevezetesen gyermekei is. Már az ügyben az EJEB előtt döntő német Szövetségi Alkotmánybíróság is figyelembe vette, hogy az állandó zaklatás *a gyermekek magánélethez való jogát is súlyosan sérti és egészséges fejlődésüket veszélyezteti*. Éppen ezért azokra a képekre vonatkozóan, amelyeken a gyermekek is szerepeltek, megállapította az Alkotmánybíróság a magánélethez való jog megsértését.

A sztárok magánéletébe való beavatkozás a testi egészséghez való alkotmányos jogukat közvetlenül is érintheti. A magyar viszonyokra talán kevésbé jellemző, viszont ahol agresszívebben lépnek fel a média képviselői, előfordulhatnak balesetek, sőt akár halálos balesetek is. Ennek felismerése nyomán született meg 2010-ben Kaliforniában egy újabb, a sztárok védelmét szolgáló törvény, amelynek végleges változata augusztus 31-én, Diana hercegnő halálának évfordulóján hagyta el a Közgyűlést, és szeptember 30-án írta alá a kormányzó. A szabályozás szerint a híres embereket üldözve a közlekedési szabályokat gondatlanul megszegő, vagy a sztárokat vezetés közben akadályozó fotósok pénzbüntetésre, illetve akár szabadságvesztésre is számíthatnak.⁵⁵

⁵⁵ Assembly Bill No. 2479

Összegzés, következtetések

„A kunyhójában a legszegényebb ember is ellenállhat a korona minden hatalmának” – mondta ifjabb William Pitt brit politikus (1759-1806), kiemelve a magánélet fontosságát. Azonban ő akkor még nem gondolt arra, hogy a technika fejlődésével bizony nem tudunk majd minden hatalomnak ellenállni, különösen nem az egyre erősödő elektronikus világ és média hatalmának. Ez pedig különösen érintheti azokat, akik a média kereszttüzében élnek: a közszereplőket.

A közszereplő fogalmára nincsen definíció a magyar jogi szabályozásban. Csupán a 2003. évi III. törvényben találkozhatunk egy fogalommal, de ez átfogóan, széles körűen nem használható. A közszereplőket persze nem lehetne taxatív módon felsorolni, de talán nem is ez a helyes megközelítési mód. *Nem azt kell meghatározni, hogy ki a közszereplő, hanem azt, hogy mikor „köszerepel” valaki* (az adott szituációban erről van-e szó, vagy van-e releváns összefüggés a közszerepléssel, annak indokával), hiszen senkire sem lehet azt mondani, hogy ő egy az egyben közszereplő, élete minden pillanatában, mert magánszférája mindenkinek van, csak a közszereplők esetén ez szűkebb. Annak eldöntéséhez viszont, hogy pontosan mekkora korlátozás indokolt, milyen „intenzitású” sérelmet kell egy adott közszereplőnek elviselnie, segítséget jelent a közszereplők különböző kategóriákba való besorolása, és a közszereplés eltérő indoka és körülményei alapján kell mérlegelni.

A közfeladatot ellátók, közhatalmat gyakorlók esetében *pozíciójukkal összefüggésben* beszélhetünk közszereplésről, az egyéb közszereplők pedig önrendelkezési jogukkal élve olyan foglalkozást választanak, amely *önkifejezésükhöz szükséges, és vállalják az ahhoz kapcsolódó közszereplést*. Persze mind a két kategóriába tartozók dönthetnek úgy, hogy magánéletük *további* részeit is közszereplés tárgyává teszik. A fennmaradó életük azonban védett magánszféra.

A tudományos, művészeti, irodalmi stb. közéletben résztvevő hírességek azok közé a közszereplők közé tartoznak, akik saját döntésük alapján foglalkozásukkal kapcsolatos tevékenységüket, vagy ezen túlmenően életük egy szélesebb körét viszik a közösség elé annak érdekében, hogy valamilyen értéket hozzanak létre, illetve közvetítsenek. Ezáltal válnak a tudományos, kulturális közélet alanyaivá, és többet kötelesek eltérni – de meddig? Álláspontom szerint foglalkozásukkal, és az ezzel kapcsolatban a közösség felé mutatott

arcuk, az általuk közvetített értékrend hitelességével összefüggésben mindenképpen, illetve a magánéletükből esetlegesen megnyitott további szegmensekben is. Ez a teszt alkalmazható a jóhírnévvédelem, a személyes adatok védelme és bizonyos értelemben a térbeli magánszféra-védelem tekintetében is. Azonban ezen kívül ugyanolyan megítélésre számíthatnának, mint bárki más.

Vannak olyan jogok is (pihenéshez, testi-lelki egészséghez való jog), amelyek megsértése esetén semmi nem indokolja az eltérő megítélést – bár a joggyakorlat ezeket a szempontokat ritkán mérlegeli.

A fontos kérdés tehát az, hogy mi lehet a mérce, az alkalmazandó teszt annak megállapítására, hogy mi áll összefüggésben a vállalt közszereplésükkel, és mi nem. Amikor egyértelműen hivatásukkal van kapcsolatban egy vélemény, tény, adat, akkor nincsen értelmezési probléma. Amikor nem erről van szó, az egyik mérce lehet, hogy mivel a hírességek mindig valamilyen értékrendet (legyen az a társadalom többsége által elfogadott vagy sem) közvetítenek, mi az az életükből, amivel ezt alátámasztják, a külvilág felé mutatott arcuknak megfelelően élik-e mindennapjaikat – ez ugyanis a közösségre tartozik az adott híresség megfelelő informáltságon alapuló megítélése érdekében. A másik, negatív teszt (vagyis mi az, ami nem tartozik a közösségre) a „pletykaéhes kíváncsiság” tesztje lehet, vagyis pusztán botrány- és szenzációkeltésre alkalmas információkat nem lehetne nyilvánosságra hozni az érintett beleegyezése nélkül, a véleménynyilvánítási szabadság sem élvezz ebben a körben kitüntetett védelmet.

Irodalomjegyzék

Hivatkozott jogszabályok (2010. október 20-án hatályos állapot)

1949. évi XX. törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról

2003. évi III. törvény az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról

Az új Polgári Törvénykönyv szövege

http://www.irm.gov.hu/i/irm.gov.hu/files//Aktualitasok/PTK_ELFOGADOTT_090921.pdf

Hivatkozott legfontosabb határozatok, állásfoglalások

8/1990. (IV. 23.) AB határozat (ABH 1990. 42-45.)

36/1994. (VI. 24.) AB határozat (ABH 1994. 219-237.)

54/2000. (XII. 18.) AB határozat (ABH 2000. 516-522.)

57/2001 (XII. 5.) AB határozat (ABH 2001. 484-526.)

60/1994. (XII. 24.) AB határozat (ABH 1994. 342-372.)

61/1992. (XI. 20.) AB határozat (ABH 1992. 280-283.)

1234/H/2006. sz. állásfoglalás (adatvédelmi biztos)

1848/K/2007-3. sz. állásfoglalás (adatvédelmi biztos)

Gertz v. Robert Welch Inc. 418 U. S. 323, 1974.

BVerfG, 1BvR 653/96. számú határozat, 1999. december 15.

Von Hannover kontra Németország, 59320/00. 2004. június 24.

Legfelsőbb Bíróság B1192/2005. elvi határozata

Legfelsőbb Bíróság P1116/2004. elvi határozata

Legfelsőbb Bíróság P323/2000. elvi határozata

Felhasznált szakirodalom

Szakkönyvek

Papp Olga: „Én is szeretnék úgy élni, mint bárki más!” – avagy a közszereplők magánszféravédelmének alkotmányos kérdései

Gálik Mihály – Polyák Gábor: *Médiaszabályozás*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005.

Habermas, Jürgen: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása: vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.

Halmai Gábor: *Kommunikációs jogok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2002.

Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

Majtényi László: *Az információs szabadságok. Adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága*. Complex Kiadó, Budapest, 2006.

Matúz György: *Személyiségi jogok és szólásszabadság*. PERFEKT Pénzügyi szakoktató és Kiadó Részvénytársaság, Budapest, 1998.

Petrik Ferenc: *A személyiség jogi védelme, a sajtó-helyreigazítás*. HVG-ORAC, Budapest, 2001.

Rojek, Chris: *Celebrity*. Reaktion, London, 2001.

Sajó András: *A szólásszabadság kézikönyve*. MTA ÁJI – KJK Kerszöv, Budapest, 2005.

Tattay Levente: *A közszereplők személyiségi jogai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2007.

Törő Károly: *A személyiség jogi védelme*. Budapest, KJK, 1972.

Törő Károly: *Kommentár a Ptk.-hoz*. Complex Jogtár, 2005.

Tanulmányok, cikkek

Alberoni, Francesco: *The Powerless Elite*. In: Holmes, Su – Redmond, Sean (eds): *Stardom and Celebrity*. Sage Publications, 2007.

Bayer Judit: A közélet és a közszereplés fogalmának változásai a webes társadalomban. *Médiakutató*, 2005. ősz

Győrfi Tamás: Az amerikai alkotmányjog szabadság-fogalma.

<http://jesz.ajk.elte.hu/gyorfi4.html>

Halmai Gábor: Becsületvédelem és sajtószabadság. *Fundamentum*, 2004/4. szám, 81-94. oldal

Halmai Gábor: Közszereplők személyiségvédelme kontra közügyek vitathatósága. *Fundamentum*, 2000/2. szám, 17-32. oldal

Munk Veronika: Sztárság, elméletben. *Médiakutató*, 2009. tavasz

Szabó Máté Dániel: Nyilvános magánszféra – Hol a határ?

http://www.szabomat.hu/tanulmany/nyilvanos_maganszfera.pdf

Törő Károly: A közéleti szereplés és a személyiségvédelem. *Magyar Jog*, 1991/4. szám, 217-222. oldal

Papp Olga: „Én is szeretnék úgy élni, mint bárki más!” – avagy a közszereplők magánszféravédelmének alkotmányos kérdései

A lemezlovas márpedig közszereplő. *Népszabadság*, 2008. június 23.

Üzleti célú jóhírnév-sértések. *Népszabadság*, 2006. június 2.

Internetes hivatkozások (utolsó belépés: 2010. október 20.)

http://lehetmas.hu/upload/9/9/201003/LMP_Program_2010_1.pdf (35. oldal)

<http://www.hirextra.hu/2008/04/08/pillantasok-keresztutzeben/>

<http://index.hu/belfold/peterfalvi65/>

<http://www.hirextra.hu/2009/08/24/stohl-andras-a-birosagon/>